

L.S.

Hierbij nodigen wij u uit voor de bijeenkomst van de werkgroep stadsgeschiedenis op 19 oktober aanstaande in het P.C. Hoofthuis, Spuistraat 134, Amsterdam, zaal 502 (5e verdieping).

Het programma ziet er al volgt uit.

11.00-12.30 uur: Jan van den Noort, *Pion of Pionier*, Rotterdam- gemeentelijke bedrijvigheid in de negentiende eeuw. Aansluitend discussie.

12.30-13.30 uur: Lunchpauze

13.30-15.00 uur: Clé Lesger, Hoorn als stedelijk knooppunt. Stedensystemen tijdens de late middeleeuwen en vroegmoderne tijd. Aansluitend discussie.

Beide sprekers rondden onlangs hun promotieonderzoek af. Jan van den Noort promoveerde op 12 september. Clé Lesger zal zijn proefschrift op 3 oktober verdedigen.

Namens de werkgroep stadsgeschiedenis
Michiel Wagenaar
Jan van den Noort

Jan van den Noort, *Pion of Pionier, Rotterdam - gemeentelijke bedrijvigheid in de negentiende eeuw* (Rotterdam 1990) verschijnt ook als deel 41 in de Grote Reeks van de Stichting 'Historische Publicaties Roterodamum' (ISBN 90 71563 03 0 geb.) Verkoop via de boekhandel: f 27,50. U kunt *Pion of Pionier* ook bestellen door f 25,- over te maken op gironummer 6131902 ten name van Stichting PK, Postbus 25140, 3001 HC Rotterdam.

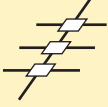
In de tweede helft van de negentiende eeuw nam de gemeente Rotterdam veel werkzaamheden op de schouders. Het kleine gemeenteapparaat groeide in korte tijd uit tot een complexe bestuurlijke organisatie. In slechts enkele decennia ontstonden de gemeentebedrijven voor water, gas en elektriciteit, gemeentereiniging en havenexploitatie.

Pion of Pionier werpt een blik op de vaak onvoorspelbare wendingen in de discussies over de gemeentetaak. De geboorte van gemeentebedrijven is een spannende en lezenswaardige episode in de geschiedenis van Rotterdam.

Het stadsbestuur zocht en vond creatieve oplossingen voor het inpassen van bedrijven in de gemeentelijke organisatie. Vooral de financiële kant van de zaak kreeg daarbij veel aandacht. Op dit terrein verrichtte de gemeente pioniersarbeid.

Toch getuigen de besluiten om gemeentebedrijven te stichten niet in alle gevallen van een vooruitziende blik. Vaak waren de besluiten al veel eerder genomen en vormden de beslissingen van de gemeenteraad niet meer dan een bevestiging daarvan. De havens en de openbare weg werden immers al eeuwen tot het gemeentelijk domein gerekend. Toen de stad groeide, groeiden de gemeentelijke activiteiten op dit terrein mee.

Dat gold voor de havenoutillage en de straatverlichting, maar ook voor de waterhuishouding en de stedelijke afvalverwijdering. Door de groei van de stad, haar bevolking en haar economische activiteit was het gemeentebestuur vaak niet meer dan een pion in een krachtenveld van onbeheersbare en onvoorspelbare factoren.

C.M. Lesger, *Hoorn als stedelijk knooppunt. Stedensystemen tijdens de late middeleeuwen en vroegmoderne tijd* (Hilversum 1990) *Hollandse Studiën deel 26* (ISBN 90 70403 27 7). Leden van de 'Historische Vereniging Holland' kunnen het boek op de gebruikelijke wijze in hun bezit krijgen, voor niet-leden is het boek te bestellen bij de erkende boekhandel of rechtstreeks bij Uitgeverij Verloren, Alexanderlaan 14, 1213 XS, Hilversum.

In het proefschrift is een poging gedaan de demografische ontwikkeling van Hoorn - snelle groei tot in het derde kwart van de 17e eeuw en een sterke achteruitgang na die tijd - in verband te brengen met de economische activiteiten in de stad. In tegenstelling tot de meeste stadshistorische studies is in dit onderzoek gekozen voor een geografisch georiënteerde invalshoek waarbij steden worden beschouwd als onderdelen van stedensystemen. Deze benadering biedt de mogelijkheid het specifieke (lokale gebeurtenissen en processen) en het algemene (in deze studie voornamelijk de economische ontwikkeling van het Nederlandse kustgebied) op een zinvolle wijze met elkaar in verband te brengen. Een dergelijke invalshoek is van belang omdat de demografische ontwikkeling van Hoorn niet uniek was. Vrijwel alle steden in het gebied ten noorden van het IJ vertoonden een vergelijkbaar proces van demografische groei en achteruitgang.

Uit het onderzoek is duidelijk geworden dat de economische en demografische crisis die Holland aan het einde van de 15e eeuw teisterde belangrijke gevolgen had voor de bestudeerde stedensystemen. Er ontstonden hiërarchische structuren met Amsterdam als dominant centrum. Binnen deze hiërarchische structuren vervulden plaatsen als Hoorn een specifieke en beperkte functie. Dit gaf de economische en demografische ontwikkeling van deze plaatsen een kwetsbare basis. Die kwetsbaarheid bleek duidelijk toen vanaf het derde kwart van de 17e eeuw een combinatie van ontwikkelingen in de regionale en internationale economie zowel de havenfunctie als de regionaal-verzorgende functie van Hoorn aantastte. In snel tempo liep de werkgelegenheid in de stad terug en zette een bevolkingsdaling in die tot ver in de 19e eeuw zou voortduren.